

УДК 342.1

ТЕОРЕТИЧНА МОДЕЛЬ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ ПРАЦІВНИКІВ СИЛ ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ

Віктор БОГУСЛАВСЬКИЙ,

капітан поліції, ад'юнкт кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності
органів внутрішніх справ факультету № 2
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

SUMMARY

In the article investigated the theoretical model of the information activities of personal security of personnel of forces of law enforcement. Used achievements of such sciences as administrative activities, philosophy, psychology, methodological theory of Used achievements of such sciences as administrative activities, philosophy, psychology, theory of methodological. Proved that components shouts theoretical model is the goal, objectives, process, subjects, methods of work. It is concluded that the purpose of provision of personal security makes the task of information security at the legislative and enforcement levels. These tasks are carried out by relevant functionaries of state authorities. The process tasks include cyclically repeated steps of receiving, organizing, analyzing and using information made in ways to bring people information about threats and shape their response.

Key words: information activities, personal safety, law enforcement forces.

АНОТАЦІЯ

У статті досліджено теоретичну модель інформаційної діяльності суб'єктів забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку. З використанням напрацьованих таких наук, як адміністративна діяльність, філософія, психологія, методологічна теорія діяльності, обґрунтовано, що складовими елементами теоретичної моделі є мета, завдання, процес, суб'єкти, способи діяльності. Зроблено висновок, що мета забезпеченості особистої безпеки ставить завдання інформаційного забезпечення безпеки на законодавчому та правозастосовному рівнях. Ці завдання виконуються відповідними функціонерами органів державної влади. Процеси виконання завдань включають циклічно повторювані дії з отримання, упорядкування, аналізу й використання інформації, що здійснюються в способи доведення до осіб інформації про загрози та форми їм протидії.

Ключові слова: інформаційна діяльність, особиста безпека, сили охорони правопорядку.

Постановка проблеми. Відповідно до ст. 3 Конституції України, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1]. Окрім того, ст. 27 Основного Закону України захист життя людини проголошено обов'язком держави. На виконання зазначеного обов'язку в державі сформовані сили охорони правопорядку, однак особиста безпека працівників цих сил також має велике значення. По-перше, особи, які входять до складу сил охорони правопорядку, також є людьми, а відтак їх життя і здоров'я, як зазначалося вище, є найвищою соціальною цінністю. По-друге, у разі спричинення істотної шкоди здоров'ю, не кажучи вже про позбавлення життя, людина не здатна ефективно охороняти правопорядок.

Отже, забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку завжди було актуальним, у зв'язку з чим привертало до себе увагу як дослідників-теоретиків, так і представників практики. Однак питанням інформаційної діяльності, шляхом якої здійснюється забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку, уваги приділено досить мало.

Актуальність теми. Як зазначалося вище, питанням інформаційної діяльності із забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку бракує уваги в наукових дослідженнях. Тому в роботі ми будемо спиратися на дослідження з інших сфер науки, при цьому не тільки юридичної. Так, для формування поняття інформаційної діяльності ми звернемося до праць Ю.С. Назара, І.П. Голосніченко, О.П. Рябенко, Є.М. Моїсеєва, Ю.І. Римаренка, В.І. Олефіра, Я.М. Когута й ін., у яких наведено поняття адміністративної діяльності. Крім того, стануть у нагоді

й праці в інших галузях знань, де досліджується поняття «діяльність»: психології (О.М. Леонт'єв, В.С. Лазарєв), філософії (Є.Г. Юдін), методологічної теорії діяльності (Г.П. Щедровицький, А.Г. Раппопорт).

Метою статті є формування теоретичних уявлень про інформаційну діяльність суб'єктів забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для того щоб ґрунтовно дослідити теоретичну модель інформаційної діяльності суб'єктів забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку, ми маємо чітко визначити, що саме потрібно розуміти під теоретичною моделлю діяльності в її загальному значенні. Для цього передусім ми з'ясуємо мовознавчий аспект категорії «теоретична модель діяльності». Під терміном «теоретичний» прийнято розуміти такий, що пов'язаний із логічним узагальненням досвіду, практики, який ґрунтується на глибокому проникненні в сутність досліджуваного явища [2, с. 1441]. Що стосується терміна «модель», то під ним розуміють зразок якого-небудь нового приладу, взірцевий примірник чого-небудь [2, с. 683].

Поеднавши зазначені дефініції, ми можемо запропонувати власне визначення категорії «теоретична модель діяльності», під якою розуміємо зразок (оптимальну модель) діяльності, що побудований на основі глибокого проникнення в її сутність.

Однак для того щоб побудувати теоретичну модель певного явища (в цьому випадку діяльності), його потрібно глибоко проаналізувати. У мовознавчому плані термін «діяльність» визначений як застосування своєї праці для чого-небудь [2, с. 306]. Однак ця дефініція є неконкретна

зованою, потребує істотною уточнення, яке ми спробуємо віднайти в навчально-методичній літературі з дисциплін, пов'язаних із адміністративною діяльністю.

Так, у навчальному посібнику з адміністративної діяльності органів внутрішніх справ Ю.С. Назар визначає адміністративну діяльність органів внутрішніх справ як урегульовану зазвичай нормами адміністративного права підзаконну, підзвітну, державно-владну діяльність їх апаратів, служб і підрозділів, яка відбувається у співпраці з населенням і місцевими громадами та спрямована на організацію і практичне здійснення заходів щодо охорони громадського порядку, забезпечення громадської безпеки, а також надання правоохоронних і адміністративних послуг [3, с. 18].

І.П. Голосніченко та О.П. Рябенко в підручнику з адміністративної діяльності міліції стверджують, що адміністративна діяльність міліції – це врегульована нормами адміністративного права специфічна виконавчо-розпорядча, підзаконна, державно-владна діяльність з організації та здійснення охорони прав і свобод громадян, громадського порядку, забезпечення громадської безпеки, запобігання правопорушенням і припинення їх [4, с. 5].

Автори підручника «Адміністративна (поліцейська) діяльність органів внутрішніх справ» за редакцією Є.М. Моїсєєва, Ю.І. Римаренка, В.І. Олефіра під поліцейською діяльністю в загальному значенні пропонують розуміти особливий вид державно-управлінської діяльності, спрямованої на охорону громадського порядку, забезпечення громадської безпеки й пов'язаної з застосуванням державного примусу [5, с. 115].

На думку Я.М. Когута, висловлену в навчальному посібнику з адміністративної діяльності, адміністративна діяльність органів внутрішніх справ – це управлінські відносини, які складаються в сфері організації та практичного здійснення охорони громадського порядку, забезпечення громадської безпеки, боротьби зі злочинністю й окремими адміністративними правопорушеннями в громадських місцях [6, с. 5].

Коментуючи вищезазначені дефініції, ми маємо враховувати, що ними визначаються явища, що не є повністю тотожними між собою. В одних випадках це адміністративна діяльність органів внутрішніх справ, у других – міліції, в третіх – діяльність є адміністративно-юрисдикційною. Однак характерною особливістю всіх визначень є те, що вживаний у них термін «діяльність» роз'яснюється шляхом наведення переліку напрямів діяльності. При цьому в жодному визначенні не роз'яснено, що саме розуміється під терміном «діяльність».

Невизначеність терміна «діяльність» у юридичних джерелах змушує нас удатися до аналізу праць з інших наукових спеціальностей і напрямів: психології, філософії та методології.

Автори Психологічного словника трактують діяльність як активну взаємодію з навколишнім середовищем, у ході якої жива істота виступає як суб'єкт, що цілеспрямовано впливає на об'єкт і задовольняє так власні потреби [7, с. 91]. Розглядаючи розуміння діяльності з погляду психології, доречно також звернутися до праці О.М. Леонтьєва, який зазначив, що діяльність – це молярна (корінна), не адитивна одиниця тілесного життя матеріального суб'єкта [8, с. 81–82]. Ця позиція цікава в тому числі тим, що породжує певну дискусію серед представників психології. Так, В.С. Лазарєв наголосив на таких недоліках психологічної теорії діяльності. Сутність діяльності в її психологічному розумінні зводиться до індивідуальної діяльності певної особи. Таке трактування діяльності не відрізняє її від поведінки [9, с. 35–36].

Стосовно іншого розуміння – філософського, то для його опрацювання доречно звернутися до таких праць. На думку Е.Г. Юдіна, діяльність є специфічною людською

формою активного ставлення до навколишнього світу, зміст якої становить зміна та перетворення цього світу на основі опанування й розвитку наявних форм культури [10, с. 267–268]. До складових елементів діяльності в такому її розумінні зараховують мету, засоби, результат і процес діяльності [11, с. 633–634].

Однак найбільш корисним для нашого дослідження ми вважаємо напрацювання саме в галузі методологічної теорії діяльності. Наприклад, Г.П. Щедровицький до структурних елементів діяльності зараховує мету, завдання, процедури, методи, засоби, вихідний матеріал, продукт [12, с. 393]. А.Г. Раппопорт розглядає діяльність як структуру функціональних елементів, базовий склад якої охоплює мету, суб'єктів, вихідний матеріал, засоби та результат [13, с. 362–369].

При цьому маємо звернути увагу на те, що, на відміну від психологічного й філософського розуміння діяльності, де діяльність розглядається як атрибут людини, тобто відокремлено від неї, методологічна теорія розглядає людину як суб'єкта, тобто окремий складовий елемент діяльності [14, с. 255]. На перший погляд подібний підхід видається доволі незвичним, оскільки розглядає людину як частину того, що ця людина робить. Однак при більш глибокому аналізі варто погодитися з його правильністю. Так, діяльність із охорони правопорядку здійснюється конкретними людьми. Але коли одні люди перестають брати участь в охороні правопорядку, то інші люди, які посідають вакантні місця, продовжують здійснювати цю діяльність аналогічно своїм попередникам. Тобто, людина хоча й обирає власний спосіб поведінки (діяльності), однак обирає її в межах правил, що прийняті в рамках відповідної діяльності (передусім вимог відповідних нормативно-правових актів).

Ураховуючи відсутність загальновизнаного переліку структурних елементів діяльності, ми маємо можливість, виходячи з особливостей досліджуваної діяльності, визначити власний їх перелік. Так, розробка теоретичної моделі діяльності щодо інформаційного забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку буде включати такі елементи: 1) мета, 2) завдання, 3) процес, 4) суб'єкти, 5) способи.

У семантичному значенні під метою розуміється те, до чого хтось прагне, чого хоче досягти; ціль; заздалегідь намічене завдання; замисел [2, с. 661]. Звідси випливає, що метою досліджуваної нами діяльності є стан забезпеченості особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку. На загальнодержавному рівні зазначена мета закріплена в декларативних нормах, наприклад, у згаданій вище ст. 3 Конституції України, відповідно до якої людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1].

Ця мета стоїть і перед особами, які мають забезпечити особисту безпеку осіб, які залучені до охорони правопорядку, і перед особами, які, будучи залучені до охорони правопорядку, мають забезпечити власну безпеку.

Розглядаючи завдання діяльності щодо інформаційного забезпечення особистої безпеки сил охорони правопорядку, варто зауважити, що під завданням необхідно розуміти те, що потрібно зробити для досягнення мети. Ураховуючи, що забезпечення особистої безпеки сил охорони правопорядку є багатоаспектною діяльністю, перед нею стоїть декілька взаємопов'язаних завдань.

Перше завдання полягає в тому, щоб забезпечувати особисту безпеку сил охорони правопорядку на законодавчому рівні. Для цього законодавство має містити низку норм: 1) норми матеріального права, які забороняють (під загрозою покарання) посягати на особисту безпеку сил охорони правопорядку; 2) норми процесуального права, які передбачають провадження за фактами посягання на особисту

безпеку сил охорони правопорядку; 3) норми, що уповноважують осіб, які залучаються до охорони правопорядку, носити зброю та спеціальні засоби, а також застосовувати їх під час охорони правопорядку; 4) норми, які усувають протиправність наслідків застосування зброї та спеціальних засобів, якщо їх застосування було викликано потребою убезпечитися від посягань на особисту безпеку й відповідало підставам і умовам застосування, що вказані в законі; 5) норми, які забезпечують нерозголошення персональної інформації про осіб, котрі залучаються до охорони правопорядку.

Зазначені норми, будучи різновидом суспільної інформації, у сукупності утворюють законодавчий механізм щодо забезпечення особистої безпеки сил охорони правопорядку. На цьому місці маємо зробити таке зауваження. Ураховуючи, що законодавство вже містить зазначені норми, можна поставити питання: чи не є це завдання виконаним, а відтак наскільки це питання є актуальним для дослідження? У відповідь зауважимо, що в умовах постійної зміни суспільних відносин правові норми повинні відповідати актуальним суспільним відносинам, а не «відставати» від їх розвитку. Тому для цього постійно доцільно проводити «ревізію» чинного законодавства, своєчасно вносячи до нього необхідні зміни.

Другим завданням є забезпечення особистої безпеки на рівні діяльності виконавчої влади. Цей напрям включає як формування відповідної бази підзаконних нормативно-правових та індивідуально-правових актів, так і всю сукупність управлінських заходів.

Третім завданням є забезпечення особистої безпеки на рівні діяльності судової влади. Зокрема, оприлюднення судових рішень, якими притягують до відповідальності особи, котрі вчинили посягання на особисту безпеку сил охорони правопорядку.

Процес інформаційного забезпечення особистої безпеки сил охорони правопорядку. З'ясування цього питання ми почнемо з аналізу загального значення терміна «процес». Цей термін уживається в значенні послідовної зміни станів, стадій у розвитку чого-небудь; ходу розвитку якого-небудь явища або сукупності послідовних дій, спрямованих на досягнення певного результату [2, с. 568]. У цьому контексті доречно звернутися до визначення процесу діяльності, що дається В.Г. Гороховим. Він розглядає цей різновид процесу як послідовність фаз або операцій, на кожній із яких досягаються окремі цілі та видається проміжний результат [15, с. 84].

Процес інформаційного забезпечення особистої безпеки складається з такого: 1) отримання (збирання чи прийняття) інформації про посягання на особисту безпеку сил охорони правопорядку, а також про заходи протидії таким посяганням; 2) упорядкування отриманої інформації про посягання на особисту безпеку та про заходи протидії таким посяганням; 3) аналізу отриманої інформації про посягання на предмет виявлення тенденцій до зміни динаміки (як у бік збільшення, так і в бік зменшення) посягань; 4) використання результатів аналізу цієї інформації як підґрунтя для а) внесення змін до законодавчих актів (уведення відповідальності, посилення відповідальності, надання додаткових повноважень особам, які охороняють правопорядок тощо); б) створення нових органів охорони правопорядку або внесення організаційно-штатних змін в наявні органи (розширення кількості, створення нових підрозділів тощо); в) внесення змін щодо управління процесами охорони правопорядку, кадрові рішення, покращення матеріальної бази тощо).

При цьому зазначені процеси відбуваються циклічно, оскільки після закінчення четвертої фази (використання інформації) потрібно перевірити, наскільки ефективним

виявилось таке використання. Для цього потрібно заново збирати, упорядковувати, аналізувати інформацію, а за потреби використовувати її

Суб'єкти інформаційного забезпечення особистої безпеки сил охорони правопорядку. Уважається, що коло значених суб'єктів залежить від напряму діяльності. Так, комплекс організаційно-правових заходів має забезпечуватися такими державними інституціями, як Кабінет Міністрів України, Міністерство фінансів України, Міністерство внутрішніх справ України тощо [16, с. 144].

Проте ми вважаємо за потрібне уточнити цей перелік суб'єктів. Так, у законах передбачено низку випадків, коли державні органи зобов'язані забезпечувати безпеку своїх працівників. Так, відповідно до п. 7 ч. 1 ст. 16 Закону України «Про прокуратуру», гарантії незалежності прокурорів досягаються визначеними законом засобами забезпечення особистої безпеки прокурора, членів його сім'ї, майна, а також іншими засобами їх правового захисту [17]. Такі завдання покладено на підрозділи внутрішньої безпеки прокуратури. Як бачимо, забезпечення особистої безпеки є як умовою нормальної діяльності прокурорів, так і метою діяльності, суб'єктів, які мають її забезпечувати. У Державній прикордонній службі України створено підрозділи забезпечення власної безпеки. До структури Національного антикорупційного бюро України входять підрозділи забезпечення безпеки працівників (ч. 4 ст. 5 Закону України «Про національне антикорупційне бюро України» [18]). Водночас у Законах України «Про Національну поліцію» та «Про службу безпеки України» прямо не передбачено обов'язку певних структурних підрозділів щодо забезпечення особистої безпеки їх працівників. Однак до структури обох органів входять відповідні підрозділи внутрішньої безпеки.

Крім того, у законі передбачено спеціальний порядок забезпечення особистої безпеки тих осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві. Відповідно до ст. 3 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» [19], до таких органів зараховано 1) органи, які приймають рішення про застосування заходів безпеки: а) слідчий; б) прокурор; в) суд; 2) органи, які здійснюють заходи безпеки: а) органи слідчої безпеки; б) органи Державного бюро розслідувань; в) органи внутрішніх справ; г) органи Національної поліції; д) органи чи установи виконання покарань, слідчі ізолятори.

Зокрема, одним із заходів забезпечення особистої безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, є забезпечення конфіденційності відомостей про особу. Тобто, за відповідною постановою такої особи присвоюються вигадані анкетні дані (адреса такої особи здебільшого зазначається як адреса правоохоронного органу, службовцем якого винесено постанову). Така особа не залучається до проведення слідчих дій, у ході яких її можуть ідентифікувати інші особи. А в судовому розгляді вона допитується індивідуально суддею.

Крім того, до суб'єктів, які виконують організаційно-правові заходи, зараховують також керівників органів і підрозділів, які для ефективного вирішення питань особистої безпеки працівників повинні 1) аналізувати організаційно-правові та соціально-економічні умови здійснення правоохоронної діяльності й чинники, що визначають реальний рівень професійного ризику; 2) формувати та подавати у відповідні державні структури пропозиції щодо підвищення рівня захищеності й безпеки працівників, забезпечувати впровадження науково-практичних розробок із зазначеної проблеми; 3) здійснювати результативні контакти з державними органами, громадськими і приватними організаціями та об'єднаннями, засобами масової інформації, населенням з метою забезпечення більш високого рівня професійної захищеності й безпеки працівників; 4) мобі-

лізувати наявні економічні та матеріально-технічні можливості для підвищення рівня особистої безпеки працівників; 5) приймати спеціальні управлінські рішення з метою підвищення рівня професійної захищеності й безпеки; 6) організувати навчання працівників стратегії, тактики та засобів забезпечення особистої безпеки в системі бойової й службової, а також професійно-психологічної підготовки [16, с. 144–145].

Інший комплекс заходів – мотиваційно-особистісний – забезпечують таке коло суб'єктів, як працівники. Для цього вони повинні 1) знати й неухильно виконувати відповідні директивні вказівки керівництва; 2) знати основні тактико-операційні та психологічні прийоми забезпечення особистої безпеки в різноманітних ситуаціях професійної діяльності; 3) уміти аналізувати й узагальнювати досвід безпечної поведінки колег по роботі та інших працівників в екстремальних умовах оперативно-службової діяльності; 4) знати, застосовувати і творчо збагачувати практику, прийоми й засоби забезпечення особистої безпеки та безпеки колег [16, с. 145].

Коментуючи цитований вище фрагмент, маємо зауважити, що, попри його ґрунтовність, він може підлягати суттєвому доповненню. По-перше, до суб'єктів також варто зарахувати Верховну Раду України як законодавчий орган, оскільки особиста безпека забезпечується й на законодавчому рівні. По-друге, суди загальної юрисдикції також є суб'єктом забезпечення особистої безпеки, оскільки, призначаючи покарання за посягання на особисту безпеку особи, яка охороняє правопорядок, суд тим самим реалізує принцип невідворотності покарання, а інформує про це рішення громадськість, здійснює інформаційне забезпечення особистої безпеки сил охорони правопорядку.

Досліджуючи способи інформаційного забезпечення особистої безпеки сил охорони правопорядку, ми маємо зазначити таке. Ця діяльність сама по собі є одним зі способів у рамках діяльності вищого рівня – діяльності щодо забезпечення особистої безпеки сил охорони правопорядку. Тому способами інформаційного забезпечення особистої безпеки є різні способи використання відповідної інформації. Так, до способів інформаційного забезпечення особистої безпеки сил охорони правопорядку можна зарахувати такі: 1) інформування про можливі форми посягань; 2) інформування про найбільш розповсюджені умови посягань (місця, час, ознаки осіб, ознаки їх поведінки тощо); 3) інформування про оптимальні форми протидії посяганням; 4) інформування про недопустимість поведінки, яка провокує посягання; 5) інформування про підстави та умови допустимого застосування сили для протидії посяганням на особисту безпеку; 6) приховування інформації про персональні дані осіб, які охороняють правопорядок.

Висновки. Підводячи підсумки дослідження теоретичної моделі діяльності щодо інформаційного забезпечення особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку, можемо зазначити, що ця діяльність є різновидом адміністративної та інформаційної діяльності, модель якої включає такі взаємопов'язані елементи: 1) мета, 2) завдання, 3) процес, 4) суб'єкти, 5) способи. При цьому мета, яка полягає в досягненні стану забезпеченості особистої безпеки працівників сил охорони правопорядку, ставить низку взаємопов'язаних і взаємодоповнюваних завдань, а саме: інформаційне забезпечення безпеки як на законодавчому рівні, так і на правозастосовному рівні (як органами виконавчої, так і органами судової влади). Ці завдання виконуються відповідними функціонерами органів державної влади. Процеси виконання завдань включають циклічно повторювані дії з отримання, упорядкування, аналізу та ви-

користання інформації, що здійснюються в способи оптимального доведення до відповідного кола осіб інформації про загрози й форми їм протидії.

Подальшими напрямками наукових досліджень цього питання є детальний аналіз кожного з цих елементів теоретичної моделі.

Список використаної літератури:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
3. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ. Загальна частина : [навчальний посібник] / [В.В. Серета, М.П. Бурковський, Ю.С. Назар та ін.] ; за заг. ред. В.В. Середи. – Львів : ЛівДУВС, 2015. – 512 с.
4. Адміністративна діяльність міліції : [підручник] / [О.О. Бандурка, О.К. Безсмертний, К.А. Бугайчук та ін.] ; за заг. ред. акад. АПРНУ, проф. О.М. Бандурки. – Х. : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. – 448 с.
5. Адміністративна (поліцейська) діяльність органів внутрішніх справ. Загальна частина : [підручник] / за ред. С.М. Моїсеєва, Ю.І. Римаренка, В.І. Олефіра. – К. : КНТ, 2008. – 816 с.
6. Адміністративна діяльність : [навчальний посібник] / [М.В. Ковалів, З.Р. Кісіль, Д.П. Калайнов та ін.] – К. : Правова єдність, 2009. – 432 с.
7. Психологический словарь / под ред. В.В. Давыдова, А.В. Запорожца, Б.Ф. Ломова и др. – М. : Педагогика, 1983. – 448 с.
8. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность / А.Н. Леонтьев. – М. : Политиздат, 1975. – 304 с.
9. Лазарев В.С. Кризис «деятельностного подхода» в психологии и возможные пути его преодоления / В.С. Лазарев // Вопросы философии. – 2002. – № 2. – С. 33–47.
10. Юдин Э.Г. Системный подход и принцип деятельности: методологические проблемы современной науки / Э.Г. Юдин. – М. : Наука, 1978. – 391 с.
11. Огурцов А.П. Деятельность / А.П. Огурцов, Э.Г. Юдин // Новая философская энциклопедия : в 4 т. – М. : Мысль, 2010. – Т. 1. – 2010. – С. 633–634.
12. Колпаков В.М. Теория и практика принятия управленческих решений : учебное пособие / В.М. Колпаков – 2-е изд., пер. и доп. – К. : МАУП, 2004. – 504 с.
13. Раппапорт А.Г. проектирование без прототипов / А.Г. Раппапорт // Разработка и внедрение автоматизированных систем в проектировании. – М. : Стройиздат, 1975. – С. 299–392.
14. Щедровицкий Г.П. Теория деятельности и ее проблемы / Г.П. Щедровицкий // Философия. Наука. Методология. – М. : Шк. культ. полит., 1997. – С. 255–268.
15. Горохов В.Г. Методологический анализ системотехники / В.Г. Горохов. – М. : Радио и связь, 1982. – 160 с.
16. Юридична психологія : [підручник] / за заг. ред. Л.І. Казміренко, Є.М. Моїсеєва. – К. : КНТ, 2007. – 360 с.
17. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовтня 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.
18. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14 жовтня 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1698-18>.
19. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві : Закон України від 23 грудня 1993 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3782-12>.